

ISSN 2149-9845

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı/Number 1

İzmir - 2016

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Turkish Journal of Religious Education Studies
TÜRKİYE/TURKEY

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.
Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 1 • Haziran/June 2016 • ISSN 2149-9845

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Owner and Chief Executive Officer
Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör/Editor in-Chief
Mustafa USTA

Editörler/Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)	Safnaz ASRI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA SAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)	Ednan ASLAN (Universität Wien)

Kıtap Değerlendirme Editörleri/Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi) Ahmet GEDİK (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi) -
Ahmet Ali ÇANAĞÇI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu/Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beyza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAĞÇI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Hakkı KARAŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhittin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı/Cover Design
Nurkan BOZ

Tasarım/Graphic Design
Mehmet BAHÇEKAPILI / Safnaz ASRI

Baskı/Printed By
Limit Ofset

İÇENDEKİLER/TABLE OF CONTENTS

MAKALELER/ARTICLES

Preparatory Competences Of Teacher Candidates On Adult Education
MUSTAFA CAN / 11-18

Biyopsikososyal Açıdan Dinin Engellilik ve Farklı Sağlık Problemleri Üzerindeki Etkisi
MEHMET BAHÇEKAPILI / 19-44

Tarihsel Süreç İçerisinde Japon Budizmi: Genel Bir Bakış
HALİL İBRAHİM ŞENAVCU / 45-64

Şiir ve Direniş Yolunda Bir Ömür: Mahmud Derviş
EYÜP AKŞİT / 65-76

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Araç ve Gereçler-Nitel Bir Araştırma-
MUHAMMED ESAT ALTINTAŞ / 77-106

ÇEVİRİLER/TRANSLATIONS

Broadening Approachs To Religious Education Through Constructivist (by Peta Goldberg)
SAFINAZ ASRI (Çev.) / 107-116

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ/ BOOK REVIEWS

Kur'an'a Bakış
H. MERVE BAŞER ÇALIŞKAN / 117-119

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE JAPON BUDİZMİ: GENEL BİR BAKIŞ*

Halil İbrahim ŞENAVCU**

E-mail: ibrahimsenavcu@hotmail.com

Citation/©: Şenavcu, H. İ. (2016). Tarihsel süreç içerisinde japon budizmi: genel bir bakış. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 45-64

Öz

Japon kültürünü şekillendiren en önemli unsurlardan biri Budizm'dir. Başlangıçta Budizm, Japonlar tarafından ölüm sonrası uygulamalarla ilgilenen bir din olarak görülmüş, fakat zamanla toplumu tüm yönleriyle etkilemiştir. Hatta bir süre sonra halkın vazgeçilemez ikinci dini haline gelmiştir. Japon halkı, Budizm'i Çin ve Kore üzerinden gelen, seyyah, rahip ve misyonerler vasıtasıyla tanımış, benimsemiş ve ona yerel bazı unsurlar eklemek suretiyle adeta Japonlaştırmıştır. Bu süreçte Japonya'ya özgü pek çok Budist mezhebi ve yorumu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Japon Budizmi'nin oluşumu araştırılırken, yorumların çıkış sürecini ele almak önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmamız, dönemler halinde Japon Budizmi'nin başlangıcından günümüze kadarki gelişim sürecini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Budizm, Japon Budizmi, Budist Mezhepleri, Japonya, Japon Kültürü

Abstract

JAPANESE BUDDHISM IN THE HISTORICAL PROCESS: AN OVERVIEW

One of the greatest effects related to the factors of Japanese culture has taken shape in Buddhism. Initially, Buddhism was seen as a religion dealing with death and after death transaction by Japanese people but it has affected the Japanese people and all the aspects of society. In a process of time, Buddhism has become indispensable as the second religion. Japanese people have recognized Buddhism via travelers, priests and missionaries coming from China and Korea and they Japanized this belief adding some elements that they have acquired. In the integration of Buddhism with Japanese culture, many interpretations of Buddhism have emerged. Different interpretations, sects and movements in Japanese Buddhism, have emerged through some processes. Therefore, while examining the formation of Japanese Buddhism, it is important to assess this process.

Keywords: Buddhism, Japanese Buddhism, Japan, Japanese Culture, Buddhist Sects

* Bu makale yazarın "*Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları* (DEÜ, 2005)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

Giriş

Şüphesiz ki, yaşayan bir dini veya dinî grubu tam anlamıyla anlayabilmenin en önemli yöntemlerinden biri tarihsel süreçte o dinin veya dinî grubun geçirdiği evreleri incelemektir. Budizm'in Japonya'ya özgü anlaşılma ve yaşanma biçimi olarak ifade edilen Japon Budizmi'ni, içerisinde barındırdığı pek çok farklı anlayışla birlikte, genel bir bakış açısıyla değerlendirmeden anlayabilmek güç olacaktır. Bu nedenle çalışmamızda, Japonya'ya girişinden günümüze kadarki süreç içerisinde Japon Budizmi genel hatlarıyla incelenecektir. Bu çalışmayla, Japonların Budizm öğretisini yaşama tarzını doğru bir şekilde algılayabilme yanında Japon Budizmi içerisinde zikredilen mezhep veya dinî hareketleri inceleyecek araştırmacılar için de bu inançların çıkış ve gelişme süreçlerini görme fırsatı olacaktır.

Hindistan'da Sidarta Gotama (M.Ö. 563–483) tarafından M.Ö. 6. yüzyılda kurulan Budizm, takipçilerinin çalışmaları sonucu kısa sürede ülke dışına yayılır. Seyyahlar, tüccarlar ve din adamları vasıtasıyla Çin ve Kore üzerinden Japonya'ya girmesi ise, M.S. 6. yüzyıla (M.S. 538)¹ rastlar. Budizm Japonya'ya Çin'den geldiği için buradaki Budizm, Kuzey Ekolü de denilen Mahayana Budizmi içerisinde zikredilir (Karataş, 2013, s. 54). Budizm'in, Japon milli dini Şintoizm ve yerel halk inançlarıyla karıştırılarak kaynaştırılması sonucunda, Japon Budizmi adı verilen Japonya'ya özgü bir Budizm anlayışı ortaya çıkar (Karataş, 2013, s. 53; Tamaru, 1987, s. 426).

Budizm, Japonya'ya girdikten sonra elit kesim tarafından benimsenir, uzun yıllar boyunca halka inemez. Nara dönemi (710–794) öncesinde ve bu dönemde yöneticilerin büyük desteğini alan Budizm'in halk tarafından tanınması ancak 13. yüzyıl başlarına rastlar. Bu süre zarfında Budizm, ülkeye geldiği gibi kalmaz, Japonlaştırılır.² 13. yüzyıldan sonra ise Budizm, Şintoizm'in ardından halkın ikinci dini haline gelir. General Nobunaga Oda'nın ülkenin büyük bir bölümüne hâkimiyeti döneminde (1573-1584) bir süre baskılara maruz kalsa da bu yıllardan 1868'e kadar rahat bir ortamda gelişmesini sürdürür. 1868 Meici Restorasyonu ile Şintoizm'e tekrar önem verilir ve Budizm devlet desteğinden yoksun bırakılır, hatta bir süre yasaklanır. Bu yıllar, Budizm'in Japonya'da en zor dönemidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Budizm için rahatlama dönemidir ve pek çok Budist mezhebi ortaya çıkar, ülkede ve ülke dışında hızla yayılır (Hunter, 2002, ss. 255-275; Matsunami, 2004, ss. 1-21).³

Pek çok Japon'un Çin'e gidip orada Budist eğitim alarak Japonya'ya dönmesi sonucunda

¹ Kitagawa (2002, ss. 508-509) gibi bazı araştırmacılar, Budizm'in Japonya'ya Kore krallığının hediyeleriyle birlikte resmen tanıtılmasını 552 senesi olarak aktarmaktadır. Japonya'ya Budizm'in hangi tarihte girmiş olabileceğiyle ilgili tartışmalar için bkz. Araki, 1987, s. 487; Beasley, 1999, s. 42; Kasahara, 2003, ss. 50-53; Tamaru, 1987, s. 426.

² Japonlaştırma, akademisyenlerin, Japonların yabancı ülkelere aldıkları unsurlara Japon kültüründen bazı öğeler katarak ortaya yeni bir ürün çıkarmalarına verdikleri isimdir. Bkz. Güvenç, 2002, s. 37, 41.

³ Ayrıca bkz. Güngören, 2003, ss. 151-156; Tamaru, 1996, ss. 43–48.

Çin'deki Budist mezhepler ülkeye taşınır, zamanla da ekleme ve değişikliklerle Japonlaştırılır. Bu da Japonya'nın, Çin'den büyük oranda etkilendiğini gösterir. Budizm ile birlikte Japonya'ya Çin alfabesi ve diğer kültür unsurları da gelir. Yüzyıllarca Budist mabetleri, din eğitimi yanında, yaygın eğitim görevini de üstlenir. Bunun sonucu olarak Çin kültürü ile Japon kültürü arasında bir sentez oluşur (Beasley, 1999, ss. 41-77; Güngören, 2003, s. 156; Tamaru, 1996, s. 58).

Budizm'in Japonya'ya Tanıtılması (538-710)

Budizm, Japonya'ya M.S. 6. yüzyılın başlarından itibaren zamanla Çinli ve Koreli seyyahlar, tüccarlar ve din adamları vasıtasıyla tanıtılır. Ancak, resmen tanıtılmasının, 538 yılında Paekçe (Japonca: *Kudara*) denilen Kore krallığının bir yöneticisi tarafından, dönemin Japon imparatoru Kimmei'ye (531-571) Budizm'in kutsal metinleri ve görkemli bir Buda heykeli hediye etmesiyle gerçekleşmiş olduğu kabul edilir (Beasley, 1999, s. 42; Kasahara, 2003, ss. 50-53; Matsunami, 2004, s. 1).⁴

O dönemde Mononobe ve Nakatomi gibi bazı kabileler, ülkede zaten Şinto diye geleneksel bir dinin varlığından dolayı yeni bir dine ihtiyaç olmadığı yönünde itirazlar eder. Buna rağmen nüfuzlu bir kabile olan Soga kabilesinin ve pek çok soylunun, kendi kültürlerini yeni kültürlerle zenginleştirme düşüncesiyle Budizm'i tercih etmesi sonucu İmparator Kimmei de bu dini kabul eder (Karataş, 2013, s. 56; Kasahara, 2003, ss. 53-58; Matsunami, 2004, s. 1).

Japon imparatoru Yōmei'nin ikinci oğlu Prens Şōtoku (574-622), kral nâibi olarak Budizm'in yayılmasında öncülük ettiğinden dolayı Japon Budizmi'nin kurucusu olarak nitelendirilir (Tamaru, 1996, s. 49; Yavuz, 2007, s. 351).⁵ Prens Şōtoku, ülkede Budizm'in yayılması için 604 yılında çıkardığı 17 maddelik anayasanın ikinci maddesi ile 'Buda'ya, Buda'nın Kanununa ve Budist düzene' tazimde bulunulmasını ister, yurt dışından getirilen rahiplerle Budizm'in anlatılması, ayrıca Budist mabetler ve Buda heykelleri yapılması hususunda her türlü desteği verir (Beasley, 1999, ss. 42-43; Kasahara, 2003, ss. 58-60; Kitagawa, 2002, ss. 514-519). İlk büyük ölçekli Budist tapınak, 588 yılında, dönemin başkenti olan Asuka'da Prens Şōtoku'nun desteğiyle inşa edilir (Karataş, 2013, ss. 55-56).

645 yılında başa geçen İmparator Kōtoku, bir duyuru yayımlayarak, 'Buda'nın gerçek öğretisini yeniden yüceltip halkı aydınlatmak için bunu yayma azminde olduğunu' ilan eder. Hemen ardından on büyük rahibi bunu uygulamak ve yeni rahipler yetiştirmek üzere görevlendirir. O da, Şōtoku gibi mabetlere yardım hususunda devletin tüm imkanlarını

⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Palosaari ve Yamada, 2003. Krş. De-Barry, 1972, ss. 256-257; Kitagawa, 2002, ss. 508-509.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güngören, 2003, s. 151; Kasahara, 2003, ss. 58-60; Keown, 2003, s. 264; Kitagawa, 2002, ss. 514-519; Matsunami, 2004, s. 1.

Budist rahiplere seferber eder (Beasley, 1999, s. 43; Kitagawa, 2002, ss. 519-520). Hatta desteğini göstermek amacıyla imparatorluk sarayında Budist ayinler yapılmasını ister ve Budist rahiplere sarayda vaaz verir (Beasley, 1999, s. 43).

Budizm'in Japonya'ya girişinden itibaren yüzyıllar boyunca devlet tarafından korunması, devlet desteğiyle yayılması nedeniyle araştırmacılar tarafından dönem sınıflandırması yapılırken, erken dönem Japon Budizmi'ne 'Devlet Budizmi Dönemi' adı da verilir (Karataş, 2013, ss. 54-55; Kasahara, 2003, ss. 47-49).

Nara Dönemi (710–784)

710 yılında başkent, Nara şehrine taşınınca Budizm için yayılma süreci de başlar. Çünkü bundan sonra da Budizm, devlet tarafından korunmaya devam eder. Aynı zamanda devlet adamları her türlü desteği vererek öğretinin yayılması yanında gerek tapınakların yapılması ve gerekse din adamlarının arttırılması için büyük çaba gösterir (Kasahara, 2003, s. 48).

Japonya'da Budizm'in en itibarlı devirlerinden biri olan Nara döneminde (710–784) ülkeye Çinli rahipler vasıtasıyla altı tane Budist mezhebi tanıtılır. Bunlar, Hosso, Ritsu, Kegon, Sanron, Cōcitsu ve Kuşa'dır. Ancak günümüzde bunlardan sadece ilk üçü, yani Hosso, Ritsu ve Kegon varlığını devam ettirir. Diğerleri zamanla ortadan kalkar. Varlığını devam ettirenlerin mensupları ise diğer büyük Budist mezhepler yanında oldukça azdır (Tamaru, 1996, ss. 49–50).

Kegon ve Ritsu dışındaki dört ekol, Budist bilginlerinin fikirlerini yansıtan istisnai yorumlar üzerine yoğunlaşmışken, Kegon ekolü, Buda'nın vaazlarının yer aldığı sutraya (Çiçek Demeti Sutrası - *Kegon-kyo*), Ritsu ekolü ise, manastırla ilgili kuralları içeren sutranın bir bölümüne (Kanun- Vinaya- *ritsu*) odaklanır (Beasley, 1999, s. 43; Kasahara, 2003, s. 68; Yavuz, 2007, s. 351).

Kegon, 752 yılında yapılmış 15 metrelik muazzam bir Buda heykelinin bulunduğu Todaici Tapınağından dolayı dönemin en iyi bilinen mezhebidir. Kegon (Çince: Hua-yen), Çin'de 7. yüzyılda kurulmuş, Avatamsaka (Kegon) Sutrasına dayalı Mahayana mezhebinin bir koludur. Ancak Nara döneminin en güçlü ekolü, Tang hanedanlığı döneminde Çin'de ortaya çıkan Hosso olmuştur. Japonya'da ana tapınağı Kofukuci olan Hosso'nun rahiplerini imparatorun bile kontrol altında tutamadığından bahsedilir. İleriki zamanlarda Hosso rahipleriyle devlet arasında yakın ilişkiler kurulduğu bilinmektedir (Palosaari ve Yamada, 2003).⁶ Nara dönemi ekollerinden Sanron (Çince: San-lun), Madhyamika (orta yol) felsefesi ve Hintli üstat Nagarjuna ve Aryadeva'nın yorumları üzerine Çin'de 7. yüzyılda kurulur. Fakat zamanla bu ekolün de gücü ve mensubu kalmaz (Palosaari ve Yamada,

⁶ Ayrıca bkz. Humphreys, 1951, s. 171; Kamoshida, 2008.

2003).⁷

Günümüzde, Nara döneminde ortaya çıkıp varlığını devam ettiren mezheplerden Hosso'nun 500 bin, Ritsu'nun 130 bin, Kegon'un ise yaklaşık 40 bin mensubu olduğu ifade edilir (Palosaari ve Yamada, 2003). Bu mezheplerden Kegon, daha çok Mahayana fikirlerinin, Hosso ve Ritsu ise, yarı Hinayana ve yarı Mahayana görüşlerin etkisi altında gelişir (Petzold, 1995, ss. 342, 444-446, 472).

Heian Dönemi (784–1185)

Başkentin Nara'dan, Heian-kyo (bugünkü Kyoto) şehrine taşınmasıyla başlayan Heian (Barış ve Sükûnet) döneminde (784–1185) ise günümüzde de varlığını koruyan üç önemli mezhep, Tendai (785), Şingon (806) ve Cōdo / Pure Land / Saf Yurt (1175), ortaya çıkar. Bunlar, Mahayana Budizmi'nin alt mezhepleri olarak da kabul edilir.⁸ İlk iki mezhebin önderi Çin'de, sonuncusunun lideri ise Japonya'da Budizm üzerine yoğun araştırmalar yapıp bu üç mezhebin Japonya'da yayılmasına öncülük eder (Tamaru, 1996, s. 50).⁹

Tendai, Çince "T'ien T'ai"nin Japonca şeklidir. Çin'de Çih-i (538–597) tarafından kurulmuş, Çin'in T'ien T'ai dağına ithâfen bu isim verilmiştir. İmparator tarafından da desteklenen keşiş Saiçô (767–822)¹⁰ ise bu ismi ve öğretilerini koruyarak 805 yılından itibaren Tendai'yi Japonya'da yaymış, onun Japonya'daki babası sayılmıştır. Bu mezhebin temel öğretisi "*hongaku hômon*"; yani kişinin aydınlanmasının, bağlılıklarını yavaş yavaş terk etmesiyle değil, insanın doğuştan getirdiği özelliklerini keşfetmesiyle gerçekleşeceği (Beasley, 1999, s. 45; Tamaru, 1996, ss. 50–51).¹¹ Yani insanların bilinçaltında gizli halde bulunan hakikatin ortaya çıkarılması, kişiyi Budalık mertebesine yüceltecektir (Yavuz, 2007, s. 351). Kaynaklarda, "Gizemli öğreti" anlamındaki *mikkyô* türü batınî bazı kelime ve ifadelerin tekrar edilmesi yöntemiyle dinî bazı kazanımlar sağlama düşüncesinin de Japonya'ya Saiçô tarafından tanıtıldığından bahsedilir (Bowker, 2000, s. 376).

Bu mezhepte Budist kutsal metinleri arasında Lotus Sutra'ya¹² büyük önem verilir. Mezhebin öğretilerinde, Budistlerin kendi içinde ve Budistlerle Budist olmayanlar arasında uzlaştırma çabası göze çarpar (Beasley, 1999, s. 45; Tamaru, 1996, ss. 50–51). Saiçô, Kyoto

⁷ Nagarjuna ve Madhyamika (orta yol) felsefesi hakkında bilgi için bkz. Yıldırım, 2013.

⁸ Her ne kadar Hayrettin Şahin (1990), Tendai'yi Hinayana'nın yan mezhepleri başlığı altında zikretmiş olsa da, kaynaklar Tendai'yi, Mahayana'nın yan mezhebi olarak nitelendirmektedir (ss. 57, 59). Krş. Bunce, 1969, s. 62; Tamaru, 1996, s. 51.

⁹ Bunce (1969), bu iki rahibin genç yaşta Japon imparatoru Kuammu tarafından Budizm üzerine çalışmak için gönderildiğini iddia etmektedir (s. 62).

¹⁰ Ölümünden sonra kendisine verilen isim, "Dengyô Daişi" yani "Öğretiyi nakleden büyük üstad"dır. Bkz. Yavuz, 2007, s. 351.

¹¹ Ayrıca bkz. Bunce, 1969, s. 62; Humphreys, 1951, ss. 172-173.

¹² Lotus Sutra ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2007, ss. 3-317; Bowker, 2000, ss. 341-342; Keown, 2003, ss. 158-159; Smart, 1989, s. 134.

yakınındaki Hiei (sonradan Enryakuci adını almıştır) dağının yamacına bir mabet yaptırarak mezhebin öğretilerini buradan yayar (Bunce, 1969, s. 62; Palosaari ve Yamada, 2003; Yavuz, 2007, s. 351). Bu mezhep, kendisinden sonra ortaya çıkan, Şingon, Cōdo, Niçiren ve Zen Budizm gibi büyük mezhepleri ve de bu mezheplerin alt kollarını etkiler (Karataş, 2013, ss. 59-60). Tendai mezhebi günümüzde 20 ekole bölünmüştür ve hepsinin toplam mensubu 3,6 milyon civarındadır (Palosaari ve Yamada, 2003).

Şingon mezhebi, Güney Hindistan'dan yeni gelmiş olan Şingon öğretileri konusunda 804-806 yılları arasında Çin'de eğitim almış olan Kūkai (774–835)¹³ tarafından 806 yılında Japonya'ya tanıtılır (Beasley, 1999, s. 45; Palosaari ve Yamada, 2003). Şingon, “doğru söz” anlamına gelen Sanskritçe “*mantra*”nın Japonca karşılığıdır. Hint-Çin Batınî Budizm'in sentezi olan ve mistik öğeler taşıyan bu mezhep, Kūkai'nin görüşleri etrafında gelişir (Hakeda, 1983, ss. 113-114; Beasley, 1999, s. 45). Kukai, Saiçō ile birlikte gizemli öğretileri (*mikkyō*) Japonya'ya tanıtımlar arasında sayılır (Bowker, 2000, s. 376; Karataş, 2013, s. 60).

Kūkai, gizemli ritüeller üzerine vurgu yaparak “Batınî Tantrizm”in Japonya'da yayılmasında öncülük eder (Tamaru, 1996, s. 52; Palosaari ve Yamada, 2003). Kūkai, Kyoto'nun yaklaşık 80 km güneyinde bulunan Kōya dağına bir tapınak (*Kongobuci* Tapınağı) inşa ettirerek burasını mezhebin merkezi olarak belirler. Halen bu mabet, Şingon mezhebinin merkezi durumundadır (Bunce, 1969, ss. 69, 73; Beasley, 1999, s. 45). Günümüzdeki mensup sayısı 12,6 milyondur, tapınak sayısı 10 bin civarıdır. Mezhep Japonya'da 6 ana kol, 46 alt ekole bölünmüştür (Palosaari ve Yamada, 2003; Bowker, 2000, s. 537; Bunce, 1969, ss. 72-73).¹⁴

Cōdo mezhebi, Genkū olarak da bilinen Hōnen (1133–1212) tarafından 1175 yılında¹⁵ Japonya'da kurulan bir Budist mezhebidir (Earhart, 1969, s. 46; Fujiyoshi, 1987, s. 104).¹⁶ Hōnen'e göre kurtuluş ancak şefkatli, merhamet sahibi olan Amida Buda'ya inanmak, onun ismini tekrarlamakla kazanılır (Tamaru, 1996, s. 54; Humphreys, 1951, ss. 162-163; Morton, 1994, s. 39). Günümüzde alt ekollerle birlikte hesaplandığında mezhebin müntesip sayısı yaklaşık 20 milyonu bulmaktadır (Palosaari ve Yamada, 2003).

Cōdo Budizmi, Hōnen'den sonra onun öğrencisi Şinran (1173–1262) ile büyük atılım yapmış ve halkın arasında hızla yayılmıştır. Şinran, manastır yaşamıyla normal yaşam arasında gerçek bir fark olmadığını iddia ederek evlenir. Böylece o, Budist dünyasına bir

¹³ Ölümünden sonra kendisine verilen isim, “*Kōbō Daişi*” yani “Dharma'yı tebliğ eden büyük üstad”dır. Bkz. Yavuz, 2007, s. 351; Bunce, 1969, s. 62.

¹⁴ Robinson (1988), mezhebin mensup sayısının 15 milyondan fazla olduğunu belirtir (s. 345).

¹⁵ Cōdo mezhebinin ortaya çıkış dönemini, bazı kaynaklar Heian, bazı kaynaklar ise Kamakura olarak vermektedir. Ancak Kamakura olarak yazılan kaynaklarda da mezhebin kurucusu olarak bahsedilen Hōnen'in 1133-1212 yılları arasında yaşadığı ve mezhebi 1175 yılında kurduğundan bahsedilmektedir. Bundan dolayı, bu mezhebin, 1185 yılına kadar devam eden Heian dönemi içerisinde zikredilmesinin daha uygun olacağı görülmektedir. Bu mezhebi, Kamakura dönemi içinde zikreden yazarların, mezhebin ortaya çıkış yılı ile bu dönemin başlangıcı arasında on yıl gibi kısa bir süre olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Krş. Conze, 1951, s. 206; Davis, 1992, s. 187; Karataş, 2013, s. 60; Kasahara, 2003, ss. 114-156.

¹⁶ Ayrıca bkz. Humphreys, 1951, ss. 159-162; Tamaru, 1996, s. 54.

yenilik getirmiş olur (Tamaru, 1996, ss. 54–55). Şinran, Cōdo Budizmi'ne bazı eklemeler yapar ve bazı konularda da Hōnen'den farklı görüşler ileri sürer. Bu yüzden, kendi yolunu *Cōdo Şinşu* (Doğru / Gerçek Cōdo mezhebi) olarak adlandırır. Daha sonra bu ifade kısaltılarak *Şinşu* şeklinde kalacaktır. Günümüzde Şinşu, Japonya'nın en büyük Budist mezheplerinden biridir (Earhart, 1969, s. 48; Humphreys, 1951, ss. 162-165; Smart, 1989, ss. 140-141).¹⁷

Cōdo mezhebi, sadece *Cōdo Şinşu* koluyla değil, aynı zamanda *Cōdo Ci*, *Nembutsu* ve *Yuzu Nembutsu* gibi alt kollarıyla da günümüzde faaliyetlerini devam ettirir.¹⁸

Kamakura Dönemi (1185–1333)

Japonya'nın doğusunda bulunan Kamakura şehrinin 1185 yılında başkent yapılmasıyla Kamakura dönemi başlar. Kamakura döneminde yaşanan salgın hastalıklar, siyasi problemler ve kargaşa, dönemin din adamlarında, Buda'nın vaazlarında başlayacağını söylediği *mappō* (son dönem)¹⁹ çağının başlangıcı olarak nitelendirildiğinden, öğretiler de daha çok “kurtuluş” teması üzerine kurulur. Bu anlayış özellikle “bireysel kurtuluş” düşüncesinin başlamasına vesile olur. Ayrıca bu dönemde, önceki dönemlerde Japonya'ya Çin'den getirilerek tanıtılmış olan *mikkyō* (gizemli öğretiler) türü, bazı kutsal sözcük veya ifadelerin tekrarlanması ve bunun sonucunda dinî getiriler elde etme düşünceleri daha çok geliştirilir (Karataş, 2013, ss. 61-64; Kasahara, 2003, ss. 125-129).²⁰

Kamakura döneminde (1185–1333) pek çok yeni Budist mezhebi doğar, daha önce doğmuş mezhepler de pek çok kollara ayrılır. Örneğin önceki dönemin sonunda ortaya çıkmış olan Cōdo mezhebinin *Cōdo Şin*, *Cōdo Ci*, *Nembutsu* ve *Yuzu Nembutsu* ekolleri ile Niçiren ve Zen Budizm gibi Japon Budizmi tarihinde önemli bir yeri olan iki büyük mezhep ve kolları bu dönemde ortaya çıkar (Karataş, 2013, ss. 61-64; Kasahara, 2003, ss. 157-268).

Bu dönemde kurulan mezheplerden iki tanesinin öne çıktığı görülür. Bunlar, Zen Budizm ve Niçiren mezhepleridir. Bu mezhepler, Japon düşünce sistemine önemli katkılarda bulunduğu gibi, günümüzde de Japonya'da çok büyük bir kesimi etkiler. Bu iki mezhep, Mahayana'nın alt ekolleri olarak değerlendirilir. Bunlardan Zen Budizm, kurtarıcı ve kutsal kitap aramak yerine meditasyonla aydınlanmak gerektiğini; Niçiren ise, kendini Lotus Sutra'nın gerçeğine adanmanın gerektiğini vurgular. Tamaru (1996), bu iki mezhebin, başlangıçta Tendai mezhebinin kolları şeklinde görüldüğünü, daha sonraları bağımsız

¹⁷ Japonya'da 20. Yüzyılın son çeyreğindeki rakamlara göre, Cōdo mensuplarının dört milyon, Şinşu mensuplarının ise, on üç milyon civarında olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Yavuz, 2007, s. 352.

¹⁸ Bu mezheplerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kasahara, 2003, ss. 169-225.

¹⁹ “Mappō” kavramı ile ilgili bkz. Beasley, 1999, s. 70; Bowker, 2000, s. 360; Kasahara, 2003, ss. 125-126; Smart, 1989, s. 138.

²⁰ Ayrıca bkz. Bowker, 2000, ss. 360, 376; Smart, 1989, ss. 138-139.

birer mezhep olduklarını ifade eder (s. 53).²¹

Zen Budizm, Hindistan'dan 520 yılı civarında Çin'e gelen Budist rahip Bodhidharma (470-543)'nin kurmuş olduğu bir mezheptir (Humphreys, 1951, s. 181; Watts, 1998, s. 115). Çin'de Bodhidharma sonrası pekçok Zen ustası yetişir, 713 yılından sonra da farklı Zen Budizm ekolleri ortaya çıkar (Watts, 1998, ss. 126–127). 12. yüzyıldan sonra da bu ekoller Japonya'ya tanıtılır. Günümüzde Japonya'da bulunan 77 bin Budist tapınaktan 21 bini Zen Budizm'e aittir ve mensup sayısı yaklaşık olarak 12 milyon civarındadır (McGrath, t.y.; Zen, t.y.).

“Zen” kavramının kökeni, Sanskritçe “*Dhyana*”, Çince “*Ch’an*” (*Çen*) kavramına dayanır ve meditasyon anlamına gelir (Blofeld, 2001, s. 23).²² Genel olarak Zen ekolleri, tanrı fikrine, ibadetlere, kutsal kitaplara karşı çıkar, bunların gereksiz olduğunu savunur. Bu mezhebin önem verdiği şey ise, kişinin olduğu gibi (doğal) yaşaması, kendini keşfetmesi ve meditasyon (*zazen*)'dur. Bunlar insanı mutlu eder, *satoriye*²³ ulaştırır (Fromm, 1997, ss. 72–73; Senzaki ve McCandless, 2001, ss. 31–41).²⁴

Zen Budizm'in düşünce sisteminin olgunlaşmasında, yayıldığı bölgelerdeki eski Hint, Çin, Japon din ve kültürlerinin büyük etkisi vardır (Earhart, 1969, s. 51; Watts, 1998, ss. 19–105). Zen, Japon insanının yaşamının her alanına; savaş sanatlarına, mimariye, şiire, resme, bahçeciliğe, atletizme, sanata, ticarete girip yerleşir ve insanların yaşam tarzında büyük etkiler meydana getirir (Güvenç, 2002, ss. 199–204; Watts, 1998, ss. 19–20, 141; Yavuz, 2007, s. 352). Ayrıca bu mezhep, “araçları ortadan kaldırarak kişinin kendi kendine yetmesi” doktrini ve meditasyon gibi uygulamaları nedeniyle günümüzde Batı dünyasında büyük ilgi görür ve kısa sürede pek çok mensup toplamayı başarır (Bkz. Earhart, 1969, s. 50; Güngören, 2003, ss. 9–15; Tümer, 1992, s. 352).

Japon rahipler tarafından bu mezhebin çeşitli ekolleri / kolları Çin'den Japonya'ya getirilir. Zen Budizm'i Japonya'ya tanıtan önemli şahsiyetlerden birisi olan Eisai (1141-1215), bu mezhebin Çin'de kurulmuş olan *Rinzai* kolunu, diğer önemli şahsiyet olan Dôgen (1200-1253), *Sôtô* kolunu, İngen (1592-1673) ise, *Ôbaku* kolunu getirir (Bunce, 1969, ss. 91–92; Earhart, 1969, ss. 51–52).²⁵

Zen müşşidi Eisai tarafından 1191 yılında tanıtılan Rinzai ekolü daha çok samuray sınıfı arasında yayılır. Eisai'nin öğrencisi Dôgen tarafından 13. yüzyılda tanıtılan Sôtô ekolü ise günümüzde yaklaşık 15 bin tapınağı, 31 bini geçen rahibi ve 7 milyon civarındaki

²¹ Ayrıntı için bkz. Earhart, 1969, s. 46; Güngören, 2003, ss. 151-156; Palosaari ve Yamada, 2003.

²² Rajneesh (2000), bu kavramı Buda'nın *Cena*, ilk yıllarda Çinli Zen büyüklerinin *Çena*, sonraki müşşitlerin *Çen*, Japon üstatların ise *Zen* olarak telaffuz ettiğini ifade eder (ss. 11–12).

²³ *Zen* Budizm'de *satori*, Budizm'in özündeki *nirvana* gibidir, aydınlanma, iç huzura erme, kendini bulma anlamına gelir. *Satori* hakkında geniş bilgi için bkz. Güngören, 1997, ss. 35, 70–110.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için Benedict, 1994, ss. 273–283; Yavuz, 2007, s. 352.

²⁵ Ayrıca bkz. Tamaru, 1996, ss. 55–56; Tümer ve Küçük, 2002, ss. 183–184.

mensubuyla Japonya’da günümüze kadar gelen en büyük Zen ekolüdür (Bunce, 1969, s. 91; McGrath, t.y.). Rinzai’nin 6 bin civarı tapınağı, 11 bin civarı rahibi ve 2 buçuk milyon civarı mensubunun olduğu, Zen ekolleri içinde en küçük olan Ōbaku’nun ise, yaklaşık 550 tapınağı, 850 civarı rahibi ve 120 bin civarı da mensubu olduğu ifade edilir (Bunce, 1969, ss. 91-92).

Kamakura döneminde çıkmış ve günümüz Japonya’sında pek çok mensubu bulunan bir diğer mezhep ise Niçiren’dir. Mezhep, ismini kurucusu olan Niçiren (1222–1282)’den alır (Tamaru, 1996, s. 56). Niçiren kendisini, Lotus Sutra’nın kendisine emanet edildiği Bodhisatva’nın yeniden bedenlenmiş hali olarak tanıtır ve Buda’nın öğretilerinin özünü bünyesinde barındırdığı düşünülen bu kitabı tekrar yorumlayarak kendi görüşleri etrafında birçok öğrenci toplar. Niçiren’in bir Japon milliyetçisi olması sebebiyle görüşleri devlet tarafından da desteklenir (Earhart, 1969, ss. 49–50; Smart, 1989, s. 142). Niçiren ekolu, devlet ile dinin aynı şey olduğunu söyleyip o dönemde askerlerden oluşan egemen sınıfın yurtseverlik duygularını harekete geçirir (Güngören, 2003, ss. 151-156; Humphreys, 1951, s. 175).

Niçiren mezhebinin bazı öğretileri, Tendai mezhebindeki öğretilerle benzerlik arz eder (Bunce, 1969, s. 96). Çünkü Niçiren, o dönemdeki diğer önemli liderler gibi Tendai geleneğinin içinde eğitim alır. Bununla birlikte, Tendai taraftarlarını, Buda’nın mesajını doğru anlayamamakla suçlar. Niçiren, özellikle Cōdo, Zen Budizm, Şingon ve Ritsu mezheplerini ağır bir dille eleştirir (Humphreys, 1951, ss. 174-175; Smart, 1989, ss. 141-142; Şahin, 1990, s. 65). Niçiren’in ölümünden sonra öğrencileri bu mezhepte pek çok ekol oluşturur. Bu ekollerden bazıları da 20. yüzyılda ortaya çıkar (Bunce, 1969, ss. 96–97; Şahin, 1990, s. 70). *Sōka Gakkai* ekolu, bunlardan en çok bilinenidir.²⁶

Muromaçi Dönemi (1336-1573)

1274 ve 1281 yıllarındaki iki büyük Moğol saldırısında güçlü savunma gösterip başarılı olunmasına rağmen, sonraki yıllarda gerileme başlar, ülkede politik ve sosyal çalkantılar ortaya çıkar. Bunun sonucunda, insanlar dine bel bağlama gereği duyar ve Bodhisattva’nın sonsuz merhametine sığınmaya başlar. 1336 yılında Kyoto, Muromaçi’de Aşikaga Takauçi tarafından yeni bir askeri hükümet kurulup da Japonya tekrar birleşince, hükümetin desteği ve halkın yardımıyla pek çok tapınak inşa edilir. Bu dönemde Budist kültürü büyük bir gelişme gösterir (Beasley, 1999, s. 172; Matsunami, 2004, s. 15; Matsuo, 2007, s. 191).²⁷

Zen ve Ritsu mezhepleri Muromaçi döneminde, Kamakura döneminde olduğu gibi devletin koruması ve desteği altında daha rahat hareket ederek mabet ve diğer imkanlar açısından

²⁶ “Taişo ve Şōva Dönemi (1912-1945)” dönemi başlığı altında bilgi verilecektir.

²⁷ Ayrıca bkz. Kasahara, 2003, ss. 181-190, 203-210, 219-226, 268-284.

gelişmesini sürdürür. Özellikle Zen Budizm'in Rinzai ekolü Muromaçi Şogunluğu'yla sıkı ilişkiler kurar, bunun sonucunda ekolün rahipleri, devletin koruması altındakilere verilen 'resmi rahipler' ünvanını kolayca edinir. Hatta Şogunluk, Rinzai ekolünün başrahiplerini atama yetkisini de kendisinde görür. Bunun gibi devlet ilgisine muhatap olan Rinzai ekolü, asilzade ve askerler arasında da hızla yayılma imkanı bulur. Ayrıca belirtmek gerekir ki Zen tapınaklarının 'gozan', 'citsatsu' ve 'şozan' olarak üç aşamalı derecelendirmesi bu dönemde yapılır (Beasley, 1999, ss. 102-103; Kitagawa, 2002, ss. 586-587; Matsuo, 2007, ss. 191-194).

Günümüzde halen uygulanmakta olan, güzel yazı sanatı, çay töreni, çiçek ve bahçe düzenleme sanatı gibi unsurlar bu dönemde Budist rahiplerce Çin kültüründen aktararak Japon kültürüne uyarlanıp yeniden şekillendirilir (Matsunami, 2004, s. 15).

Momoyama Dönemi (1573-1603)

Osaka/Azuçi'nin değer kazanmasıyla Azuçi-Momoyama Dönemi olarak da anılan bu dönem, Budizm ve Budist kurumları üzerinde kurulan baskılarla bilinir. 1573 yılında, Aşıkaga askeri hükümetini devirdikten sonra Japonya'nın büyük bir bölümünde egemenlik kuran General Nobunaga Oda (1532-1584), güçleri gittikçe artan Budist tapınaklarının, kendisine karşı düşmanlarının yanında yer alacağı düşüncesiyle, Budist kurumlarına karşı büyük baskılar uygulayarak onları sindirme yoluna gider (Matsunami, 2004, s. 16; Yavuz, 2007, s. 353). Hatta Budistlere gözdağı vermek amacıyla, Heian döneminden beri siyasi ve dinî hayatta önemli roller üstlenen ve Budist Tendai mezhebinin merkezi sayılan *Enryakuci* Manastırlarını yaktırır. Nobunaga, ülkede Hıristiyanlık güçlendirildiğinde Budist tapınakların halk üzerindeki etkisinin azalacağı düşüncesiyle Hıristiyan Cizvit misyonerleri koruması altına alarak onların bir kilise ve dinî bir okul kurmalarına izin verir (Matsunami, 2004, s. 16).²⁸

Nobunaga Oda'nın 1584 yılında ölümünden sonra, onun yerine geçen kendi yetiştirdiği General Hideyoşi Toyotomi (1537-1598) de bir süre sefehinin izinden gider (Matsunami, 2004, s. 16). Ancak ülkenin birliğini sağlayan Hideyoşi Toyotomi daha sonra Budist kurumlara serbestlik tanır, hatta bazen destek sağlar (Matsuo, 2007, s. 202). Bununla birlikte Hıristiyan misyonerlere, siyasî ve ekonomik otoritesini sağlama amacıyla, sefehinin aksine oldukça sert davranır; 1587 yılında çıkardığı beş maddelik bir fermanla, herkese eşitlik vaat eden Hıristiyan misyonerlerin ülkeden çıkarılmalarını emreder (Kasahara, 2003, s. 435; Matsuo, 2007, s. 203).²⁹ Buna karşın, 1586-1591 yılları arasında Kyoto/Higaşiyama'daki Hôkôci Tapınağı'na büyük bir (18 metre) Buda heykeli diktirir. Ayrıca 1595 yılında, kendisinin ve Japonya'nın merhumları için Sutra okumaları ve dua

²⁸ Ayrıca bkz. Kasahara, 2003, s. 428; Matsuo, 2007, s. 203; Seal, 2012; Yavuz, 2007, s. 353.

²⁹ Kaynaklarda, çıkarılan bu fermanın Hıristiyan gruplarda yaydığı korku ve bunun sonucunda ülkedeki Hıristiyanların nerelere, nasıl kaçıştıkları anlatılır. Bkz. Kasahara, 2003, ss. 435-436.

etmeleri amacıyla Shingon, Tendai, Ritsu, Gozan, Niçiren, Cōdo, Yugyō (Cişû) ve Ikkō mezheplerinden yüzlerce rahipten oluşan yaklaşık bin rahibi büyük Buda heykelinin olduğu yere davet edip burada büyük bir dinî tören tertip eder. Hideyoşî'nin, pek çok mezhepten rahibin katılımdan dolayı, bu dinî töreni, "kendisinin yönetici olarak benimsendiğinin ispatı ve Budist cemaatin sadakati olarak" gösterdiği ifade edilir (Matsuo, 2007, s. 202).

Edo Dönemi (1603-1867)

Ieyasu Tokugava, Edo'da (bugünkü Tokyo) 1603 yılında Tokugava Şogunluğu'nu kurunca, Japonların ülkeden ayrılmalarını ve birkaç istisna dışında yabancıların ülkeye girişini yasaklar ve böylece Japonya'da yaklaşık 260 yıl sürecek olan Edo dönemi başlar (Hunter, 2002, s. 20; Matsunami, 2004, s. 17; Matsuo, 2007, s. 205).

Edo dönemi boyunca Japonya'da Budizm millileştirilir ve kurumsallaştırılır; Budist rahipler bir nevi "resmî rahipler" olarak algılanmaya başlanır (Matsuo, 2007, s. 205). Ieyasu Tokugava, Budistler için, yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş tapınak ve manastırları yeniden yapılandırır. Bu dönemde, bütün tapınaklar Budist rahiplerin himayesinde, ailelerin bağlı oldukları tapınaklar da göz önüne alınarak, doğum, evlilik, ölüm, defin gibi durumların yazıldığı sicil dairesi haline getirilir (Kasahara, 2003, ss. 333-335; Matsunami, 2004, s. 17). Dolayısıyla rahipler, devletin birer kayıt memuru olurken, her ailenin de bir tapınağa üye olması sistemi (*danka*) hayata geçirilir (Kasahara, 2003, s. 334; Matsuo, 2007, s. 205).

Ieyasu Tokugava'nın, Cōdo ekolüne özel ilgisi olduğundan, bu ekole ait başta Tokyo'daki Zōcō-ci Tapınağı ve Kyoto'da Çion-in Tapınağı olmak üzere pek çok tapınak inşa ettirir. Bu dönemde Zen Budizm de canlanmaya başlar. Örneğin, Rinzaï Zen ekolünün, beş önemli dinî şahsiyet vasıtasıyla yeniden etkinliği artar. Yine, Ōbaku Zen ekolünün kurucusu Ingen, 1655 yılında Çin'den Japonya'ya davet edilir ve Ingen ülkeye gelir gelmez öğretiyi yayma faaliyetlerine başlar. Bu ekolün ustalarından Tetsugen Doko (1630-1682), Çin'deki Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde basılmış olan Budist kutsal kitabı Tripitaka'nın 1681 yılında Japonya'da anlaşılır bir yazı şekliyle yeniden basımını yapar (Matsunami, 2004, s. 17).³⁰

17. yüzyıldan sonra Japonya'da Budizm'in etkisi yavaş yavaş azalır ve Budizm, gittikçe Şintoist ve Konfüçyüsçü felsefelerin gölgesi altında kalır. Zamanla Budizm, Şintoizm ve Konfüçyanizm'in görev alanları daha da keskinleşerek, Budizm dinî, Şintoizm devlet siyaseti, Konfüçyanizm ise ahlaki alanda roller üstlenmeye başlar. Bu ayrım Japon zihnine iyice yerleşerek günümüze kadar gelir (Matsunami, 2004, ss. 17-18).

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kasahara, 2003, ss. 335-345.

Meici Dönemi (1868-1912)

1868 yılında Meici döneminin başlamasıyla birlikte imparator Meici, kendisinin Japon millî dini Şintoizm'in yaşayan tanrılarında biri olduğunu vurgulayarak, Batı tarzı reformlar yanında milliyetçiliği ön plana çıkarır, bu planda Budizm'e yer vermez (Kasahara, 2003, s. 545; Matsunami, 2004, s. 19; Matsuo, 2007, s. 225).

Bu dönemin ilk yılından başlayarak Budizm ile Şintoizm inançları arasında ayrıma gitmek istenir, Budist inanç ve ibadetleri yasaklanır, pek çok Budist tapınak ve sanat eseri tahrip edilir. Ayrıca, var olan Budist kurumları 13 üst mezhep ve 56 tarikat olarak dondurulup, yeni mezhep kurulması yasaklanır (Hunter, 2002, s. 262; Matsunami, 2004, s. 19; Matsuo, 2007, ss. 225-228).³¹ Bin yıldan fazla süredir Budizm tarafından icra edilen cenaze törenleri dahî yeni Şintoist stillere göre yapılmaya başlanır (Matsuo, 2007, s. 226).

1873 yılında, yabancı devletlerin baskıları sonucu Hıristiyanlık üzerindeki yasaklar kalkıp misyonerliğe izin verilmesiyle Budizm için ülkede bir rakip ortaya çıkar (Hunter, 2002, ss. 262-263; Matsuo, 2007, s. 227). Hıristiyan bilim adamı ve eğitimcilerin o dönemde yazmış oldukları kitaplarda Budizm'i, kötülük ve kötümserliklerin kaynağı olarak nitelendirerek şiddetle eleştirdikleri görülür (Kasahara, 2003, s. 546).

1871 yılında Japon halkına Japon ahlak ve terbiyesi aşlamak amacıyla kurulmuş olan Eğitim Bakanlığı (ilk adı, Şinto Dini Bakanlığı) bünyesinde daha sonraları Budist rahiplerden de faydalanılmak istenmesi, Budistler açısından rahatlamaya yol açar, eski konumlarını kazanma hususunda onları cesaretlendirir (Kasahara, 2003, ss. 545-546; Matsuo, 2007, s. 228).

Japon Budizmi'nin geçirdiği bu sancılı süreç içerisinde bazı Budist rahip ve müritler oldukça tecrübelenir ve bu tecrübelerini gelecek yıllarda hararetli bir şekilde kullanma imkanı elde eder. Bunlar arasında sayılması elzem olan kişiler, Budist uyanış hareketlerine ön ayak olan Enryô Inoue (1858-1919), Manşi Kiyozava (1863-1903), modern Budist çalışmalarla bilinen Masaharu Anesaki (1873-1949), edebî çalışmalarıyla Japon Budizmi'ni yaymaya çabalayan Kenci Miyazava (1896-1933) ve Japon Budizmi'nin denizaşırı ülkelere tanıtılmasını sağlayan Daisetsu Suzuki (1870-1966)'dir.³²

Taişo ve Şôva Dönemi (1912-1945)

1912'de Meici'nin ölmesiyle yerine geçen Taişo'nun saltanati uzun sürmez, 1921 yılında rahatsızlığı nedeniyle naip olarak tahtı oğlu Hirohito'ya devreder, ardından da 1926 yılında

³¹ Mesela, o zamanki Toyama boyunun sahip olduğu bölgede 1635 tapınaktan 1629 tanesinin, yani %99,6'sının terkedilmiş ve tahrip edilmiş olduğundan bahsedilmektedir. Bkz. Matsuo, 2007, s. 226.

³² Bu kişiler ve Japon Budizmi'ne katkılarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kasahara, 2003, ss. 552-559; Matsuo, 2007, ss. 228-236; McGrath, t.y.

Taişo'nun ölmesiyle resmen İmparator olan Hirohito ile Şôva dönemi başlar. Bu süreç boyunca Budizm'e karşı Meici döneminde uygulanan baskıcı tavır yumuşar.

Şôva döneminin ilk yıllarında Budizm'e karşı iyice yumuşayan ortamdan istifade ederek kurulmuş olan ve halen de pek çok Japon'u etkileyen bir Budist mezhep, *Sôka Gakkai* (Değer Üretim Topluluğu)'den bahsetmek yerinde olacaktır. Sôka Gakkai, 1930 yılında Makiguçi Tsunesaburo (1871–1944) ve Toda Cosei (1900–1958) tarafından kurulmuş bir Budist mezhebidir (Bowker, 2000, s. 551; Kerbo ve McKinstry, 1998, s. 107).

12 milyon civarında üyesi olduğu bildirilen Sôka Gakkai, köken olarak Niçiren mezhebinin bir koludur. Ortaya çıkışından kopmasına kadar, "Gerçek Niçiren Okulu" anlamındaki *Niçiren Şoşu* ekolünün içinde bir hareket iken 1991 yılında rahipler arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle ayrılırlar (Nichiren Shoshu Temple, 2014; The Soka Gakkai International-USA, 2013).

Hareketin iki kurucusu, 1943 yılında hükümetin Niçiren ekollerini tek çatı altında birleştirme teklifini reddeder. 1952 yılında ise yeniden yapılanma yoluna gidilir ve kısa süre içinde milyonlarca mensuba ulaşır. Hatta Japonya dışında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'da da bir kısım mensubu vardır. 1964 yılında Ikida Daiseku, Sôka Gakkai mensupları için *Kômei-tô* (Temiz Yönetim Partisi) adında bir parti kurar (Bowker, 2000, s. 551; Kerbo ve McKinstry, 1998, s. 104).³³ Sôka Gakkai, günümüzde mecliste milletvekili bulduran bir Budist mezhebidir. Bu mezhebin, daha çok, düşük gelirli ve haksızlığa uğradığını düşünenler tarafından tercih edildiği ifade edilir (Kasahara, 2003, s. 583; Morton, 1994, s. 264). Bu mezhep, siyasi partisi yanında üniversitesi (*Sôka Üniversitesi*), ülkenin en çok satan gazetelerinden birisi (*Seikyô Şinbun*) ve doğumdan ölüme kadar tüm hayat evrelerinde gerçekleştirdiği diğer sosyal faaliyetleriyle mensuplarını kendine bağlar (Reader, 1991, s. 194).

Sôka Gakkai'nin kurucusu Makiguçi'ye göre insan hayatının gayesi mutluluktur. O, kötülük, çirkinlik ve zarara karşılık iyilik, güzellik ve faydayı üç önemli değer olarak nitelendirir. Bir değer ona göre, kullanışlı ve yararlı olmasıyla beraber değerlendirilmelidir (Kasahara, 2003, s. 580).

İşgalden Günümüze (1945 - ...)

1945 yılında Japonya müttefik kuvvetlere teslim olmuş, Japonya için savaş bitmiştir. Bundan sonraki dönem Budizm için, baskılardan tamamen kurtuluş ve geniş bir özgürlük dönemi olarak ifade edilebilir. Bu özgürlük ortamından yararlanan Japon Budist mezheplerinin sayısı, savaş sonrasında 157'ye ulaşır (Kavrakoğlu, 2014; Palosaari ve Yamada, 2003).

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hendry, 1995, s. 129; Hunter, 2002, ss. 262, 275; Kasahara, 2003, ss. 580-581; Matsuo, 2007, ss. 234-236; Reader, 1991, s. 194; Smart, 1989, ss. 459-460.

Savaş sonrası, Budizm'e ait antik kalıntılar tapınaklarda ve müzelerde devlet tarafından koruma altına alınır. Yıkılmaya yüz tutmuş tapınaklar onarıma tâbi tutulur, akabinde ibadet ve ziyarete açılır. Japonya'da, dünyanın çeşitli ülkelerindeki Budist din adamlarının ve bilim uzmanlarının katıldığı uluslararası Budizm konferansları düzenlenir ve Budist üniversiteler açılmasına izin verilir (Hunter, 2002, s. 274; Matsunami, 2004, s. 20; Robinson, 1988, s. 341).

Bugün Japonya'yı kısa süreli ziyaret eden yabancılar, cenaze törenleri, mabetler ve dinî bayramlar dışında, Japonların dine karşı ilgisiz kaldıklarını ifade ederler. Özellikle Japon gençlerinin dinle ilgili sorulara şaşırılmış bir ifadeyle bakarak gülümseyip geçtiklerinden hareketle ülkeyi tamamen laikleştirilmiş, dinle bağları kalmamış halde gördüklerinden bahsederler (Matsunami, 2004, s. 23). Ancak durum görüldüğü gibi değildir. Japonlar, Şintoizm ile Budizm'i yıllardır içselleştirerek bu inançları, kültür şeklinde hayatın çeşitli alan ve aşamalarında yaşamaya devam ederler (Robinson, 1988, s. 341).

Hemen hemen her Japon'un evinde bir köşede Budist sunağı ile aileyi koruduğuna inanılan minyatür Şinto tapınağının yer alması, yeni alınan arabalara Şinto veya Budist rahip tarafından kutsanmış bir tılsım veya muskanın yerleştirilmesi, işyerlerinde ve yol kenarlarında bulunan küçük mabetlerde, kutsal sayılan varlıklara tazimde bulunulması gibi pek çok uygulama Japonların hayatlarından dini söküp atmadıklarını göstermektedir (Güvenç, 2002, ss. 138-157; Matsunami, 2004, s. 23).

Japon Hükümeti Kültür İşleri Kurumu'nun 2002'de açıkladığı istatistiklere göre, 95 milyon Japon kendisini Budist olarak nitelendirmiş, Japonya'da çeyrek milyon Budist rahip ve rahibe ile 86 bin Budist kurum tespit edilmiştir (Matsunami, 2004, s. 23). Günümüzde Japonya'daki Budist tapınaklarının sayısı ise yaklaşık 77 bin olarak belirlenmiştir (*Zen*, t.y.).

Japonya'da şehir merkezlerinde ve dağlarda pek çok Budist tapınak görülmesi bile Japonların Budizm'i nasıl benimsediklerinin delillerindedir. İlk bakışta tüm tapınaklar aynı gibi algılansa da, detaya inildiğinde her birinin farklı köken ve işlevinin olduğu anlaşılır (Matsunami, 2004, s. 28).

Budizm ile ülkeye gelen kültür unsurlarından, Japonların kolay benimsediği ve en çok etkilendikleri alanlardan biri sanattır. Çin'den Budizm'i getiren rahipler aynı zamanda Japonya'ya Çin'den dinî müzik, heykel, resim, güzel yazı, tiyatro, çay seremonisi ve çiçek düzenleme sanatı gibi pek çok sanatı tanıtmalarının ardından bu sanatlar, yapılan ufak değişikliklerle o günden bu güne Japon kültürünün ayrılmaz parçası haline gelir (Beasley, 1999, ss. 48-60; Matsuo, 2007, s. 13; Tamaru, 1996, s. 58).

Budizm hakkında halkın bilgilendirilmesi ve eğitilmesi amacıyla Japonya'da her gün pek çok dergi, gazete, broşür, el ilanı ve kitap yayımlanıp dağıtılmakta, tapınak ve Budist kuruluşlarca halka açık dersler verilmektedir. İstatistiklere göre, sadece 2003 yılında yaklaşık 2000 kitap yayımlanır. Bu yayınların çoğu da halkın yoğun olarak bulunduğu

alanlara bırakır. Ayrıca yurt genelinde radyo ve televizyonlarda Pazar sabahları Budizm’le ilgili programlara yer verilir (Matsunami, 2004, s. 27; Robinson, 1988, s. 341).

Budizm ile Şintoizm sentezi yüzyılların ürünüdür ve günümüzde Budizm, Japon insanını, toplumun yerel inancı olan Şintoizm ile birlikte etkilemeye devam etmektedir. Japonya’da evlilik törenlerinin Şinto mabetlerinde, cenaze törenlerinin ise Budist tapınaklarda icra edilmesi, Japonların, Şintoizm’i hayatın neşeli kısmında, Budizm’i ise daha çok hüznü kısmında uyguladıkları hissini uyandırmaktadır (Matsunami, 2004, s. 24; Matsuo, 2007, s. 14).

Japonya’da yüzyıllardan beri Budizm’in en önemli görevi ölümle ilgili işlerdir. Cenaze törenini icra etme, tören sonrası dua okuma, ölüye bir Budist ismi verme, yakılan ölünün küllerinin bir bölümünü saklama Budizm’in görevidir (Hendry, 1995, ss. 144–145; Kerbo ve McKinstry, 1998, s. 102).³⁴ Dünyevi iş ve ilişkileri düzenlemek için ortaya çıkmış olan bir dinin, Japonya’da böyle ölüm sonrası işlere girişmesi de araştırmacılar tarafından ilginç ve üzerinde düşünülmesi gereken, Japonlara mahsus bir husus olarak görülmektedir (Güvenç, 2002, ss. 36-37; Tamaru, 1996, s. 47).

Japon insanı, ne Şintoizm’i ne de Budizm’i terk etmiş, farklı ihtiyaçları için ikisinden de yararlanmaya devam edegelmiştir. Japonya’da, ölenler Şinto adetlerine göre kami olduğu gibi aynı zamanda Budizm inancı gereğince de Buda olarak değerlendirilmektedir (Güvenç, 2002, s. 148; Matsuo, 2007, s. 14). Buda sayılan ölüer için evlerde bir Buda köşesi (*butsudan*) yapılıp, onlara takdimeler sunulur, önünde tütsü yakılır ve günlük ev ibadeti de yine burada icra edilir (Matsunami, 2004, s. 24; Şenavcu, 2006, ss. 22-23).

Budizm’in özünde ibadet ve ilahlara yer verilmemiş, takipçilere daha çok, ahlak öğretileri demeti sunulmuş olmasına rağmen, Japon Budizmi’nde mabetler yapılıp çeşitli alanlara Buda heykelleri dikilmiş, onlara ibadet edilmeye başlanmıştır (Güvenç, 2002, ss. 148–151; Şahin, 1990, ss. 124–125). Budizm’de, rahiplerin evlenmesi yasak iken, Japonya’daki bazı Budist mezhepleri rahiplerin evlenmesinde bir sakınca görmemektedir (Berzin, 1996; Şahin, 1990, s. 126). Hatta rahiplerin evlenmesine izin verilmesi, Japon Budizmi’nin karakteristik özelliklerinden birisi olarak ifade edilmektedir (Matsuo, 2007, ss. 6-7,14, 226-227).

Günümüzde Japonya’da Budist mezhepleri yukarıda değinilenlerle sınırlı değildir. Yaklaşık 157 mezhepten bahsedilmekle birlikte bu mezheplerin alt kolları ve farklı yorumlarıyla bu rakam daha da artmaktadır (Palosaari ve Yamada, 2003). Her yüzyılda küçük alt mezhepler ve mezheplerin de pek çok kolları ortaya çıkmıştır. Yeni mezheplerin hepsi, kurucusunun görüşleri etrafında şekillenmiştir (Şahin, 1990, ss. 57–86). Her mezhebin bir ana tapınağı ve ona bağlı pek çok küçük yan tapınakları, her tapınağın da bir başrahibi vardır. Bu

³⁴ Ayrıca bkz. Güvenç, 2002, s. 148; Kasahara, 2003, s. 19; Matsunami, 2004, s. 24; Tamaru, 1996, s. 47.

mezhepler aslında, Budizm'in iki ana mezhebinin³⁵ kolları olmasına rağmen, farklı mezhepler şeklinde kabul görmektedir (Bunce, 1969, s. 50). Ortaya çıkan mezhepler, yerel din olan Şintoizm ile uyum içinde, birbirlerinin uygulamalarına engel olmadan günümüze kadar gelmişlerdir (Hendry, 1995, s. 119).

Japonya'da günümüzde en yaygın Budist mezhepleri şunlardır:

Hosso, Ritsu, Kegon, Tendai, Yuzunembutsu, Şin-şu, Niçiren, Şingon, Cōdo (Pure Land), Rişşo Kosei Kai, Zen Budizm ve Sōka Gakkai (Bunce, 1969, ss. 58–97; Şahin, 1990, ss. 57–85).

Altıncı yüzyıldan itibaren Çin üzerinden Japonya'ya girmeye başlayan Budist mezhepleri Japonlara inanç çeşitliliği sunmaktadır (Matsunami, 2004, s. 21). Hatta Zen Budizm gibi Japon kültürüyle yoğrulmuş bir takım Budist mezhepleri, Japonya dışında da öğretilerini yaymaktadır (Robinson, 1988, s. 341).

Sonuç

Japonya ve Japon kültürüne uzak olan toplumlarda Japon Budizmi adında yalnızca tek bir Budist anlayış varmış gibi bir algının yaygın olduğu görülür. Bu algının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri, sınıflandırma yapılırken ülkelere göre –Çin Budizmi, Tayvan Budizmi, Vietnam Budizmi, Japon Budizmi şeklinde- isimlendirmenin kullanılmasıdır. Bir diğer sebebi ise Zen Budizm'in çeşitli görüşleri ve özellikle meditasyon gibi faaliyetleri sebebiyle ön plana çıkarak kendisini daha fazla tanıtmaya ve dünyanın çeşitli yerlerine giden Zen Budist misyonerlerin anlattıkları öğretilerin Japon Budizmi olarak değerlendirilmesidir. Oysa Budizm'in Çin ve Kore üzerinden Japonya'ya tanıtıldığı 6. yüzyıldan bu yana, tarihi süreç içerisinde Japonya'da pek çok mezhep ve yorum ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Japon Budizmi, daha ziyade mezhepler ve bu mezheplere ait tapınaklar aracılığıyla kendini göstermiştir. Öncelikle bu yorumların hepsinin bir anda ortaya çıkmadığını göz önünde bulundurarak mezhepleri, belli bir süreç içerisinde ortaya çıkan farklı din anlayışları şeklinde değerlendirmek gerekir.

Farklı dönemlerde veya aynı dönemde ortaya çıkan mezheplerin görüş ve uygulamaları bakımından birbirine zıt özellikler göstermesi, Mahayana'nın yapısından ve Japon kültürünün geniş hoşgörüsünden kaynaklanan durumlar olarak tanımlanır. Bu duruma en güzel örnek, Zen Budizm'in "İnsan, mürşit, kutsal metin ve hiçbir aracı olmadan, doğal bir hayat sürdürerek kurtuluşa ulaşabilir." fikri ile Cōdō/Pure Land Budizm'inin "Kişi ancak, Amida Buda'nın inayetiyle kurtulur." düşünceleridir. Çünkü burada sözü edilen Zen ve Pure Land okulları neredeyse aynı dönemde ortaya çıkar ve Japon toplumunda yayılır. Bunların yanısıra ülkede, "kurtuluşun ancak kutsal metinlere (özellikle Lotus Sutra'ya)

³⁵ Bu iki ana mezhep *Hinayana (Therevada)* ve *Mahayana*'dır. Budizm'in mezhepleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eliade ve Couliano, 1997, s. 58; Snelling, 1990, ss. 18-65; Yavuz, 2007, ss. 353-355; Yitik, 2007, ss. 314, 337-34.

bağlılık ve onların hayata geçirilmesiyle gerçekleşeceğine inanan” ve “bazı bâtinî, tantrik uygulamalar ile kurtuluş ve mutluluğa ulaşacağını savunan” farklı yorumlar da söz konusudur. Günümüzde Japonya’daki mevcut mezheplerin hemen hepsinin, zikri geçen bu dört eğilimin biri veya diğerinden etkilenmiş oldukları kabul edilir. Bu nedenle Budizm’in Japonya’daki serüvenini ve bu süreçte ortaya çıkan öğretisi ve uygulamalarını anlayabilmek için söz konusu bu dört farklı anlayışın ve onlara ait pratiklerin incelenmesine ihtiyaç vardır.

Son olarak, günümüz Japonya’sında Budizm’in, ülkeye ilk girdiği zamanlarda kendisine yer edinebilmek için üstlenip şimdiye kadar da devam ettirdiği cenaze törenleri yönetmekle kalmadığı, hayatın her alanına nüfuz ettiği söylenebilir. Çünkü adı geçen din, bu ülkede muhtelif mezhepleri, sayısız tapınakları, rahipleri, kutsal metinleri, çeşitli sosyal yardım kurumları, okulları ve rehberlik hizmetleri ile hayatın bütün boyutlarında faaliyet gösteren bir kurumdur ve onun etkilemediği neredeyse hiçbir alan yoktur.

Kaynakça

- Araki, M. (1987). Buddhism, Schools of: Japanese Buddhism, *The Encyclopedia of Religion*, (Ed. M. Eliade), (Cilt: 2, ss. 487-493), New York: The Macmillan.
- Beasley, W.G. (1999). *The Japanese Experience: A Short History of Japan*, London: Weidenfeld & Nicolson.
- Benedict, R. (1994). *Krizantem ve Kılıç: Japon Kültürü Üzerine Bir İnceleme*, çev. T. Turgut, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Berzin, A. (1996), *Buddhism and Its Impact on Asia. Asian Monographs [Budizm ve Asya'daki Etkisi. Asya Monografıları]*, çev. Y. Özben, Kahire Üniversitesi Asya Çalışmaları Merkezi, No: 8,
- http://www.berzinarchives.com/web/tr/archives/approaching_buddhism/world_today/current_sit_buddhism_world.html, (Erişim: 26.06.2014).
- Blofeld, J. (2001). *Hui Hai'nin Zen Öğretileri*, çev. K. Güler, İstanbul: Okyanus.
- Bowker, J. (2000). *The Concise Oxford Dictionary of World Religions*, Oxford: Oxford University.
- Bunce, W. K. (1969) *Religions in Japan: Buddhism, Shinto, Christianity*, (15. Baskı), Tokyo: Charles E. Tuttle Company.
- Conze, E. (1951). *Buddhism: Its Essence and Development*, New York: Harper & Row.
- Davis, W. (1992). *Japanese Religion and Society: Paradigms of Structure and Change*, New York: State University of New York.

- De-Barry, W. T. (Ed.). (1972). *The Buddhist Tradition in India, China & Japan*, New York: Vintage Books.
- Earhart, H. B. (1969). *Japanese Religion: Unity and Diversity*, California: Dickenson.
- Eliade, M. ve Couliano, I. P. (1997). *Dinler Tarihi Sözlüğü*, çev. A. Erbaş, İstanbul: İnsan.
- Erengil, C. (2004). *Budizm*, İstanbul: İnsan.
- Fromm, E. (1997). *Psikanaliz ve Zen Budizm*, çev. İ. Güngören, İstanbul: Yol.
- Fujiyoshi, J. (1987). Jōdoshū, *The Encyclopedia of Religion*, (Ed. M. Eliade), (Cilt: 8, ss. 104-107), New York: The Macmillan.
- Güngören, İ. (2003). *Zen Budizm: Bir Yaşama Sanatı*, (5. Baskı), İstanbul: Yol.
- Güngören, İ. (1997). *Zen Budizm: D. T. Suzuki'den Seçme Yazılar*, İstanbul: Yol.
- Güvenç, B. (2002). *Japon Kültürü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Hakeda, Y. S. (1983). Shingon Sect, *Kodansha Encyclopedia of Japan*, (Ed. G. Itasaka), (Cilt: 7, ss. 113-115), Tokyo: Kodansha International Ltd.
- Hendry, J. (1995). *Understanding Japanese Society*, London: Routledge.
- Humphreys, C. (1951). *Buddhism*, London: Penguin Books.
- Hunter, J. E. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze*, çev. M. Günay, Ankara: İmge.
- Kamoshida, K. (2008). *Traditional Great Buddha Dusting Held In Nara*, <http://www.zimbio.com/pictures/8AM3OJmSVA2/Traditional+Great+Buddha+Dusting+Held+Nara>, (Erişim: 23.02.2015).
- Karataş, H. (2013). Erken Dönem Japon Budizmi, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 53-67.
- Kasahara, K. (Ed.). (2003). *A History of Japanese Religion*, İngilizceye çev. P. McCarty ve G. Sekimori, Tokyo: Kosei.
- Kavrakoğlu, F. (2014). *Japonya 12 – Budizm*, <http://blog.kavrakoglu.com/japonya-12-budizm/>, (Erişim: 27.06.2014).
- Keown, D. (2003). *A Dictionary of Buddhism*, Oxford: Oxford University.
- Kerbo, H. R. ve McKinstry, J. A. (1998). *Modern Japan*, Singapore: McGraw-Hill.
- Kitagawa, J. M. (2002). Japonya Dinleri, *Asya Dinleri*, çev. A. Davudoğlu, (ss. 475-615), İstanbul: İnkılâb.
- Matsunami, K. (Ed.). (2004). *A Guide to Japanese Buddhism*, Tokyo: Japan Buddhist

Federation.

Matsuo, K. (2007). *A History of Japanese Buddhism*, Kent: Global Oriental Ltd.

McGrath, J.I. (t.y.). *Zen*, <http://www.philtar.ac.uk/encyclopedia/easia/zen.html>, (Erişim: 28.06.2014).

Morton, W. S. (1994). *Japan: Its History and Culture*, New York: McGraw-Hill Inc.

Nichiren Shoshu Temple (2014). *The History of the Relationship between Nichiren Shoshu and the Soka Gakkai*, <http://www.nst.org/sgi-faq/the-history-of-the-relationship-between-nichiren-shoshu-and-the-soka-gakkai/>, (Erişim: 01.07.2014).

Numata Center for Buddhist Translation and Research (2007). *The Lotus Sutra*, Çince'den İngilizceye çev. T. Kubo ve A. Yuyama, California: Numata Center for Buddhist Translation and Research.

Palosaari, S. ve Yamada, M. (2003). *Japanese Buddhism: a Short History*, <http://www.shinshufin.info/japbuddh.htm>, (Erişim: 28.06.2014).

Petzold, B. (1995). *The Classification of Buddhism: Bukkyo Kyohan*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Rajneesh, B. S. (2000). *Zen Yolu/Tasavvuf Yolu*, çev. S. Kartal, İstanbul: Okyanus.

Reader, I. (1991). *Religion in Contemporary Japan*, London: MacMillan Press Ltd.

Robinson, R. H. (1988). Buddhism: In China and Japan, *The Hutchinson Encyclopedia of Living Faiths*, (4. Baskı), (Ed. R. C. Zaehner), (ss. 318-341), London: Hutchinson.

Seal, F.W. (2012). *Oda Nobunaga 1534-1582*, <http://www.samurai-archives.com/nobunaga.html#5>, (Erişim: 21.07.2013).

Senzaki, N. ve McCandless, R. S. (2001). *Budizm ve Zen*, çev. N. Yener, İstanbul: Okyanus.

Smart, N. (1989). *The World's Religions: Old Traditions and Modern Transformations*, Cambridge: Cambridge University.

Snelling, J. (1990). *The Elements of Buddhism*, Dorset: Element Books.

Şahin, H. (1990). *Japon Budizmi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Şenavcu, H. İ. (2006). *Japon Dinî Bayramları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Şenavcu, H. İ. (2015). *Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Tamaru, N. (1996). Buddhism, *Religion in Japanese Culture*, (Ed. N. Tamaru ve D. Reid), (ss. 43-62), Tokyo: Kodansha International Ltd.
- Tamaru, N. (1987). Buddhism in Japan, *The Encyclopedia of Religion*, (Ed. M. Eliade), (Cilt: 2, ss. 426-435), New York: The Macmillan Co.
- The Soka Gakkai International-USA (2013). *Break in Relations Between the SGI and Nichiren Shoshu*, <http://www.sgi-usa.org/memberresources/resources/indiatoamerica/sgiidnichirenshoshu.php>(Erişim: 01.07.2014).
- Tümer, G. (1992). Budizm, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (Cilt: 6, ss. 352-360), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tümer, G. ve Küçük, A. (2002). *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Watts, A. W. (1998). *Zen Yolu: Zen Budizm'in İlkeleri*, çev. S. Uğur, İstanbul: Şule.
- Yavuz, Ş. (2007). Günümüzdeki Budist Mezhepleri, *Yaşayan Dünya Dinleri*, (Ed. Ş. Gündüz), İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 341-355.
- Yıldırım, Ö. (2013). *Nagarjuna Kimdir?*, http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/nagarjuna_kimdir.asp, (Erişim: 28.06.2014).
- Yitik, A. İ. (2007). Budizm, *Yaşayan Dünya Dinleri*, (Ed. Ş. Gündüz), İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 307-341.
- Zen, (t.y.). http://www.wanogakkou.com/frame/c_6.html, (Erişim: 28.06.2014)